

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ» У ВНЗ УКРАЇНИ

У статті аналізуються проблеми викладання курсу «Українська мова професійного спрямування». Дається короткий огляд підручників і посібників з курсу, а також іншої гуманітарної літератури, дотичної до цієї проблематики. До розгляду залучаються дисертації з педагогіки, а також статті з педагогіки, психології тощо. Метою статті є спроба показати певні можливості використання нових педагогічних технологій у процесі вивчення української мови професійного спрямування.

Актуальність дослідження зумовлено вимогами часу та безперервними змінами, що відбуваються в суспільстві. В умовах розвитку української державності, постійних трансформацій, практичної реалізації європейського вибору України та широкого залучення інформаційних технологій до навчального процесу (Болонська декларація) зростає потреба в отриманні й оновленні базових знань з ділової української мови, необхідних студентам для майбутньої роботи, можливої участі в державному управлінні.

Об'єктом наукового дослідження є проблеми у викладанні курсу «Українська мова професійного спрямування» у ВНЗ України. **Предмет дослідження** - впровадження нових педагогічних технологій у викладання даного предмету. Залучення сучасних педагогічних технологій до навчального процесу сприятиме кращому засвоєнню знань мови та активізації професійних здібностей особистості. Адже педагогічна технологія - «це наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики» [1].

Мета дослідження. В пошуках парадигми сучасної освіти педагоги України сформулювали принцип формування не просто фахівця певної галузі, а людини освіченої, яка передбачає світоглядне, духовне вміння співвідносити себе з певним етносом. Тому чільне місце належить розробленню українознавчого та мовного аспек-

тів як теоретично-методологічних засад удосконалення змісту освіти. Адже мова є не лише предметом вивчення, а й засобом навчання основам усіх наук [2].

При вивченні вищезазначеної проблеми було розглянуто літературу теоретичного та практичного спрямування. Нині існує чимало спроб вирішення проблеми викладання даного курсу. Щодо цієї теми останнім часом було захищено декілька дисертацій з педагогіки, але проблема не втрачає своєї актуальності, бо методичні розробки з викладання курсу здебільшого не встигають за виникненням нових методик та їх практичним застосуванням у викладанні інших дисциплін.

Особливих успіхів у розробленні нових методик навчання з акцентуванням на закордонному досвіді досягла, зокрема, така галузь лінгводидактики, як методика викладання та навчання іноземним мовам. Саме на її основі виникли нові підходи до навчання - *діяльнісний*, або *діяльнісно-комунікативний*, *емоційно-смысловий* та інші, які з принципово нових позицій намагаються вирішити проблему оволодіння мовами, що останнім часом набула особливої гостроти.

Нові методики навчання розглядаються як участь у самопізнанні та самореалізації особистості. Тому провідним принципом у проектуванні педагогічних технологій повинна бути активність самого студента [3].

Виклад основного змісту. Видано багато посібників з курсу «Українська ділова мова», але

жоден з них не задовольняє повною мірою потреб студентів. Можна навести приклади лише декількох: Паламар Л. М., Кацавець Г. М. Мова ділових паперів: Практичний посібник; Глушак С. В., Дяк О. В., Шевчук С. В. Сучасні ділові папери: Навч. закладів; Головач А. С. Зразки оформлення документів: для підприємств і громадян; Коваль А. П. Культура ділового мовлення та ін. Крім того, існують теоретичні розробки з викладання даного предмета: Онкович Г. В. Теоретичні основи використання ЗМІ у навчанні української мови студентів-нефілологів; Павленко О. О. Теорія і практика навчання української ділової мови та ін.

Розширення матеріалу для вивчення на курсі «Українська мова професійного спрямування». У вищезазначеній літературі порушуються такі проблеми у вивченні української ділової мови, як розширення матеріалу, який варто залучати до вивчення. Сучасний діловий світ дуже динамічний. Взаємне накладання й зіткнення двох різних функціональних ділових сфер - пострадянської та загальноприйнятої міжнародної-спричиняє невпевненість молодшої людини у сучасній діловій інформації. Адже її чекає написання не лише заяви, автобіографії, а й чимало нових, не знаних нею документів.

Ознайомлення з паперами - це передусім ознайомлення із загальними вимогами до мовних засобів офіційно-ділового стилю, а саме: достовірність, об'єктивність змісту, нейтральність тону, стислість, точність, переконливість інформації. Продуктивне закріплення цих вимог можливе лише під час роботи з різними видами особових офіційних документів, що циркулюють у сучасному діловому світі. Такими документами ми вважаємо візитну картку (усталений спосіб подання інформації про себе і встановлення контактів з людьми), резюме (основний документ у разі влаштування на роботу), рекомендаційний лист, прес-реліз та ін. [4]. Останні ділові документи, як правило, не висвітлено.

У збірках тестових завдань і контрольних робіт з української ділової мови С. Шевчука та ін. за 2002 р. ми вже бачимо залучення до вивчення студентами таких документів, як резюме (пропонується скласти **мету** резюме, «із якою особа вашого фаху має намір отримати престижну роботу»), візитна картка. Але це лише поодинокі приклади, а вимоги зростають.

Дидактичні функції перекладу. Молоді сучасні педагоги, в тому числі й українські, зокрема В. Шляхова, В. Михайлюк, значну увагу приділяють перекладу, зокрема з російської на українську мову, враховуючи мовну ситуацію у країні, як ефективній формі навчання. Використовуючи цей педагогічний прийом та застосовуючи нові підходи до кращого засвоєння матеріалу, можна проводити цікаві тренінгові заняття. Адже під час перекладу текстів офіційно-ділово-

го стилю, як і публіцистичного, надзвичайно важливо навчитися правильно використовувати певні усталені мовні вирази, наприклад, *брати участь* замість неправильного *приймати участь*; *згідно з розпорядженням* замість *згідно до розпорядження*; *збори ухвалили* замість *збори постановили* та без помилок перекладати ділові кліше з російської мови, наприклад, *заклучить договор - укласти угоду*; *по грубым подсчетам-за приближными, попередніми розрахунками*; *включить в список - занести до списку*; *решить проблему -розв'язати проблему* та ін., для чого не лише студентів, а й викладачів потрібно мобілізувати свій мовленнєвий досвід, знати тенденції у сучасній українській мові. Такі настанови призводять до позитивних зрушень у мовній свідомості особистості. Студентам доводиться обирати певні мовні одиниці з ряду можливих (які можуть бути запропоновані викладачем), мотивувати свій вибір у процесі колективного обговорення результатів перекладу. Це сприяє досягненню таких завдань: навчити студентів виконувати редагування текстів перекладів, особливу увагу звертаючи при цьому на реалізацію комунікативного наміру оригіналу (дуже важливо витримати офіційно-діловий стиль тексту, метою якого є чітко, в усталеній формі повідомити про щось, засвідчити щось тощо) через відповідні засоби цільової мови (у нашому випадку - української); використовувати розвивальний потенціал курсу з метою удосконалення мовної компетенції студентів, формувати їхню спроможність бездоганно послуговуватися засобами рідної мови. Таким чином, формується *культура ділового мовлення*.

Найчіткіше визначення цього поняття дає Л. В. Барановська: «це якість мови, котра реалізується в процесі мовлення, виявляється в дотриманні мовцем нормативності мови, в майстерному висловлюванні стилістично та ситуативно доцільної думки, єдиної за формою та змістом, підпорядкованої комунікативним намірам мовця» [5].

Залучення історичного методу до вивчення української мови професійного спрямування. Педагоги звертають увагу також на такі аспекти проблеми, як залучення історичного методу для створення нової методики навчання культурі ділового мовлення. Це сприяє глибшому осмисленню історичних подій, що стали матеріалом багатьох документів - довідок, циркулярів, указів, передбачаючи добір лексичних (синонімічних) форм до назв документів (заява - супліка, прошеніє; офіційне повідомлення - промеморій; лист - цидула, цидулка, рескрипт, реляція та ін.); дослідження особливостей мови ділових документів [6].

Врахування специфіки ВНЗ під час вивчення української мови професійного спрямування. Не слід нехтувати також специфікою

ВНЗ, у якому викладається курс «Українська мова професійного спрямування» (російськомовна аудиторія, аграрний ВНЗ). У дисертації І. Дроздової увагу приділено саме російськомовності студентів ВНЗ Східної України. Вплив раніше набутого досвіду, тобто знання, уміння, навички з російської мови, може мати як позитивне (транспозитивне), так і негативне (інтерференційне) значення. Це слід враховувати, щоб в одних випадках (за наявності збігу мовних явищ) використовувати ці знання й уміння як опорні, в інших - (наявність відмінних явищ) чітко розмежовувати спільні й відмінні факти [7].

Для студентів аграрних ВНЗ, як зазначає Л. Барановська, характерними явищами є використання діалектизмів та жаргонізмів. Дослідниця намагається розв'язати дану проблему, активізувавши викладання таких дисциплін, як «Народознавство», «Історія України», «Історія світової та української культури», професійних та спеціальних, а також наголошує на тому, що «мовна досконалість викладачів-лекторів повинна бути взірцем для наслідування студентами» [5].

Можливість дистанційного опанування матеріалом курсу. Цікавим нам видався розроблений викладачами Харківського Політехнічного Університету В. Бондаренком, В. Кухаренком, В. Турчиком та ін. дистанційний курс «Українська ділова мова». Цей курс має одну принципову особливість - це не лише традиційний варіант, а ще й дистанційний - для самостійного та групового навчання, що значно збільшує можливості його використання.

Впровадження цього курсу в навчальний процес надасть змогу значно підвищити рівень мов-

ленневої культури не лише студентів російськомовних регіонів України, а й усіх охочих через мережу Інтернет.

Для набуття практичних навичок та формування необхідних стереотипів правильного слововживання усної та писемної літературної мови в додатках наведено тексти науково-популярного характеру для перекладу, а також завдання для самостійної роботи для студентів заочної форми навчання [8].

У запропонованій моделі викладання цього курсу враховано багато актуальних пропозицій вищезазначених педагогів та вчених-мовознавців, а також залучено Інтернет, який може використовуватися не лише як засіб зв'язку та спілкування між студентами, а й як джерело інформації. Однак недоліком є те, що набір документів, які пропонуються до вивчення, залишається у межах радянського стандарту.

Висновок. Дедалі зрозумілішим стає той факт, що не сама сума знань, а синтез знань, умінь і професійних навичок є головним показником усебічно підготовленого фахівця, обізнаного з найважливішими законами документознавства, який знає основи ділового спілкування в усній і писемній формах у типових ситуаціях, уміє вести ділові переговори, комерційну кореспонденцію, укласти договори, контракти та угоди, планувати поїздки. Тому викладання української мови професійного спрямування впроваджено в усіх вищих навчальних закладах України, а до її вивчення залучаються державні службовці різних рівнів.

1. Падалка О., Нісімчук А., Смолюк І. Педагогічні технології. - К.: Українська енциклопедія, 1995. - С. 9.
2. Онкович Г. Українська словесність у вищих технічних навчальних закладах // Вища освіта України. - 2003. - № 2. - С. 88-92.
3. Гуманітарні технології: конспект лекцій / За ред. В. В. Різуна. - К.: Видавничий дім «KM Academia», 1994. - С. 51-54.
4. Станкевич Н. Сучасні ділові папери на уроках зв'язного мовлення // Урок української. - 2002. - № 1. - С. 32-34.
5. Барановська Л. В. Формування культури мови студентів аграрного вузу. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - К.: АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 1995. - 25 с.
6. Михайлюк В. О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу (на матеріалі спеціальностей «Облік і аудит» та «Менеджмент організацій»). Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - К.: Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 1999. - 28 с.
7. Дроздова І. П. Формування мовної компетенції у студентів технічних спеціальностей вищих навчальних закладів Східної України. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - К.: Інститут педагогіки АПН України, 2001. - 20 с.
8. Бондаренко В. В., Кухаренко В. М., Турчик В. В. Дистанційний курс «Українська ділова мова». - <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/de/deUkr.htm>.

J. Kulbabska

PROBLEMS IN TEACHING OF THE COURSE "THE UKRAINIAN LANGUAGE WITH PROFESSIONAL APPROACH" IN THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE

This article analyses problems in teaching of the Ukrainian language with professional approach. With this the brief overview of textbooks and manuals and also other humanitarian literature of these problems is given. To the overview the pedagogical dissertations as well as pedagogical and psychological articles are included. The aim of the article is the attempt to show some opportunities of using of new pedagogical technologies in teaching of this course.